

Rechtvaardigheid wegwijzer naar vorming

INSPIRATIE IN DE PRAKTIJK

We komen op tegen uitbuiting en voor een menswaardig bestaan voor iedereen. Een katholieke school is daarom een sociaal rechtvaardige school en gaat in tegen een meritocratisch onderwijssysteem dat uitsluitend de sterksten beloont. Zo wil ze een rechtvaardiger samenleving tot stand helpen brengen.

Je krijgt acht wegwijzers naar vorming in een katholieke dialoogschool aangereikt.

Hoe inspireren ze je in de praktijk tot denken, doen en zijn in dialoog?

Deze **inspiratiefiche** geeft enkele aanknopingspunten en voorbeelden als opstap. Je bedenkt er zelf zeker nog vele andere ...

Je kunt het thema benaderen vanuit de drie invalshoeken van de identiteitsdriehoek: je persoonlijke identiteit, je professionele identiteit en de identiteit van je school.

Het is ook verweven met het leerplan Zill voor het basisonderwijs en het gemeenschappelijk funderend leerplan voor het secundair onderwijs.

Samen vertolken de wegwijzers hoe een katholieke dialoogschool naar vorming kijkt.

DENKEN

Sociale rechtvaardigheid en sociale rechtvaardigheid is drie

Werken aan sociale rechtvaardigheid binnen de school is een manier om de katholieke identiteit van de school vandaag vorm te geven. Of een school zich inzet voor meer sociale rechtvaardigheid en de wijze waarop dit gebeurt binnen de school is afhankelijk van hoe de school sociaal onrecht begrijpt en welke visie de school heeft ten opzichte van sociale rechtvaardigheid.

K. Choules (2007) onderscheidt drie perspectieven vanwaaruit scholen werk kunnen maken van sociale rechtvaardigheid: het liefdadigheidsperspectief, het mensenrechtendiscours en het privilegediscours. Choules, K. (2007), *The shifting sands of social justice discourse: from situating the problem with 'them', to situating it with 'us'*, in *Review of Education, Pedagogy and Cultural Studies*, jg. 29, n° 5, p. 461-481.

"Social justice refers to a society committed to equality of (negotiated) outcomes for all in which power and resources are equitably distributed and nobody is excluded from full participation in society on the basis of factors such as gender, religion, ethnicity, socio-economic group, nationality, ability/disability, or sexuality." (K. Choules, 2007)

- Het **liefdadigheidsperspectief** veronderstelt een openheid en generositeit naar anderen toe, in het bijzonder naar hulpbehoevenden. Meer sociale rechtvaardigheid kan je realiseren door deze hulpbehoevenden te helpen via concrete, individuele acties. De focus ligt op individueel onrecht – omdat de oorzaken van het sociale onrecht bij het individu en zijn context geplaatst wordt. In de actie is het meestal de persoon die hulp geeft die bepaalt wie in nood is en welke hulp deze noodlijdende moet krijgen. De hulpbehoevende is enkel de hulpontvanger, en dus niet actief betrokken in het proces naar meer sociale rechtvaardigheid. Fondsenwerving in het kader van solidariteitsacties kan gezien worden als aansluitend bij het liefdadigheidsperspectief.
- Het **mensenrechtenperspectief** gaat ervan uit dat sociale rechtvaardigheid betekent dat in de eerste plaats sociale structuren – zoals socio-economische structuren, met inbegrip van uitbuiting, economische marginalisatie of ontvoogding van sociale klassen – moeten worden aangepakt die sociale ongelijkheid veroorzaken en in stand houden. Gezien de focus voornamelijk ligt bij structureel onrecht, wordt er een hefboomfunctie toegekend aan de overheid die als taak heeft te zorgen dat elk individu of groep evenwaardige rechten heeft. Als overheid heeft ze de maatschappelijke opdracht te bepalen welke individuen of groepen risico lopen om deze rechten niet te kunnen realiseren of slachtoffer te zijn van sociale ongelijkheid. Vervolgens biedt zij via herverdeling van middelen, macht, kansen ... deze individuen of groepen gelijke kansen aan. De achterliggende idee is dat met die herverdeling van kansen en middelen iedereen hetzelfde einddoel kan halen. De voorgestelde acties zijn sociaal of groepsgericht en hebben een preventief karakter.
- Zowel binnen het liefdadigheids- als in het mensenrechtenperspectief wordt de doelgroep gedefinieerd als een 'slachtoffer', als 'kwetsbaar' of 'at risk', of kortom, iemand die een tekort ervaart of daarmee geconfronteerd wordt. Personen of instanties, die zelf niet tot de doelgroep behoren, bepalen wie hulp verdient of risico loopt. Het **privilegediscours** tracht zich van de twee voorgaande perspectieven te onderscheiden door sociale rechtvaardigheid te herdenken, onder meer door de focus te verschuiven naar de groep die bevoorrecht is en daardoor zelden of nooit in de positie van personen in maatschappelijk kwetsbare situaties terechtkomt. Die bevoorrechte positie biedt de mogelijkheid om constructieve actie te ondernemen. Sociaal onrecht ontstaat immers wanneer individuen hun bevoorrechte positie ten nadele van maatschappelijk kwetsbare individuen of groepen gebruiken. Maar sociaal onrecht kan ook hersteld worden wanneer bevoorrechte groepen of individuen zich bewust worden van hun positie en zich bijgevolg verantwoordelijk gaan voelen voor de gevolgen van hun handelen. Het privilegediscours gaat dus hand in hand met een proces van bewustwording van de invloed die wij als individu – en met vereende krachten als groep – hebben op het realiseren van een sociaal rechtvaardigere samenleving.

De God uit de christelijke traditie is een rechtvaardige God die oproept om mee te bouwen aan een wereld waar iedereen tot zijn of haar recht kan komen. Door te antwoorden op deze oproep wordt er iets van deze God zichtbaar op school. In het rechtvaardig handelen van de school kan God worden gekend. In het bouwen aan een sociaal rechtvaardige school toont de katholieke dialoogschool hoe het katholieke geloof kan geleefd worden en vorm krijgt in handen en voeten. De drijfveer om te werken aan sociale rechtvaardigheid vindt de katholieke dialoogschool in het visioen van het Rijk Gods. De katholieke dialoogschool gaat als gemeenschap in discussie met de samenleving vanuit het geloof in het Rijk Gods, een u-topie (een 'goede plaats' die in de mensengeschiedenis steeds 'zonder plaats' zal moeten blijven) die ons uitdaagt om kritisch te staan ten aanzien van onderdrukkende structuren zoals die in de samenleving bestaan en waarvoor we vanuit de sociale positie die we innemen allen in meer of mindere mate verantwoordelijk zijn.

Welk perspectief op sociale rechtvaardigheid herken je in jullie huidige pastorale werking?

Welk perspectief op sociale rechtvaardigheid sluit het beste aan bij jullie opvoedingsproject?

Welke dwarsverbanden zie je?

Rechtvaardigheid en Zill

De wegwijzers naar vorming geven richting aan het team om doorheen het hele schoolgebeuren tot op de klasvloer te groeien als katholieke dialoogschool. Het leerplan biedt tal van vindplaatsen om daaraan te werken met de leerlingen. Een [overzicht op de website](#) verzamelt er enige.

Rechtvaardigheid en het gemeenschappelijk funderend leerplan so

Het leerplan is voor de leraar het anker om bij de leerlingen de steeds complexere wereld te ontsluiten in hun groei naar volwassenheid. De wegwijzers geven daaraan richting en verbinden de vormingsopdracht van de school met haar Bijbels-christelijke inspiratie. De [algemene inleiding leerplannen so](#) past dat toe op elke wegwijzer.

Rechtvaardigheid en het Vademecum zorgbreed en kansrijk onderwijs

Het vademecum toont zich als een stevig huis, gebouwd op goede grond en met stevige fundamenten. Rechtvaardigheid zit in de grond waarop we bouwen. Bron: [Vademecum, Bouwen aan een school voor iedereen](#).

DOEN EN ZIJN

Speuren naar rechtvaardigheid

Op klasniveau

- Stel de volgende vragen aan de groep. Laat hen kort (in één of enkele woorden) het antwoord schriftelijk neerschrijven, bijvoorbeeld elk antwoord afzonderlijk op een post-it.
  - Als ik de term 'sociale rechtvaardigheid' zeg, wat roept deze term spontaan in je op?
  - Waarom wil ik mee helpen bouwen aan een rechtvaardige wereld?
  - Wie/wat inspireert mij om te bouwen aan een rechtvaardige wereld?
- Vraag vervolgens om aan de hand van de antwoorden er een beeld/symbool/verhaal/aneddote aan te koppelen.
- Sluit af met een creatieve opdracht: druk op een visuele/creatieve wijze je motivatie en inspiratie om te werken aan sociale rechtvaardigheid uit.
- Zorg voor voldoende materiaal: (gekleurd) papier, (kleur)potloden, schaar, verf, tijdschriften, kranten, stempels, stof, ...
- Laat iedereen kort zijn of haar creatie voorstellen.
- Bespreek de activiteit:
  - Welke motivaties en inspiraties liggen aan de grondslag?
  - Hoe speelt religie hierin een rol? Wordt er een link gelegd met levensbeschouwelijk/christelijke inspiratie? Als de deelnemers dit niet zelf hebben gedaan, is het belangrijk om als begeleider duidelijk te maken dat religieuze inspiratie de drijfveer kan zijn voor sociale rechtvaardigheid. Parabels kunnen hier een mooie insteek voor zijn.

Op schoolniveau

- De blik waardoor we naar onze leerlingen kijken wordt bepaald door de klas- en schoolcontext waarin we leerlingen bezig zien. Het paradigma van het Rijk Gods kan hier een ander perspectief op werpen. Nodig je collega's uit om een klasprofiel op te stellen op basis van een Bijbels visioen van een Rijk Gods (Jes. 11, 6-9a). Via:
  - Wie/wat is wolf, lam, panter, bokje ...?
  - Vergelijk de klasprofielen van dezelfde klas
  - Wat is er nodig om een klassituatie te bekomen zoals God die droomt?
- Enkele vragen om te kijken naar ons schoolbeleid vanuit sociale rechtvaardigheid:
  - Is ons zorgbeleid zodanig uitgebouwd dat het gericht is op het creëren van 'gelijke kansen op uitstekend onderwijs' voor elke leerling, ongeacht zijn afkomst en thuiscontext?

- Is ons zorgbeleid zodanig uitgebouwd dat het ernaar streeft om het voor elke leerling mogelijk te maken de hoogste onderwijsladder (minstens diploma secundair onderwijs) te bereiken?
- Zijn er vanuit de werking rond sociale rechtvaardigheid (pastorale groep/identiteitsgroep) raakvlakken te vinden met de werking van andere werkgroepen? Hoe kunnen we mekaar hierin versterken?
- Hoe zit het met onze visie op huiswerk? Zijn onze verwachtingen naar de ondersteuning (zowel materiaal als qua tijd en inhoudelijke ondersteuning) in de thuiscontext in overeenstemming met de mogelijkheden van de thuiscontext?

DIALOOG

Speuren naar rechtvaardigheid

Op klasniveau

- Noah stond voor een zware taak, maar je kan er ook een mooi moreel dilemma aan koppelen om kinderen te laten nadenken over welke mensen een plek krijgen op onze boot: *Als de ark klaar is, moet Noah in de ark wonen met zijn familie en met alle grote en kleine dieren. Twee van elke soort, een mannetje en een vrouwtje.*
  - Vertel het verhaal van de Ark van Noah
  - Breng Noah en zijn ark visueel in de klas (b.v. met Playmobil). Maak de koppeltjes van dieren, maar vul deze aan met onvolledige koppeltjes, koppeltjes met een dier te veel, een koppeltje met een gewond dier, dieren die mekaar kunnen opeten, koppeltjes met een volwassene en een kinderdier ... Ga samen met de kinderen na wie Noah moet meenemen op de boot en wie aan wal moet blijven.
  - Trek het door naar andere situaties: gebeurt het al eens dat er bij ons (in onze klas, school, sportclub, samenleving, ...) mensen uit de boot vallen? Wat bepaalt of iemand al dan niet tot de groep behoort?
  - Wat zou er nodig zijn om een groep te kunnen maken waar iedereen welkom is? Hoe zou die groep er dan uit zien?
- Spreken over rechtvaardigheid is maar betekenisvol wanneer we echt geraakt worden door een situatie van onrecht. Soms kunnen videofragmenten ons hierin een handje helpen. Het [filmfragment](#) van 'dokters van de wereld' kan jongeren helpen om onrechtvaardigheid in de eigen omgeving op te merken. Wat moet er gebeuren voor de realiteit ons raakt? Toon het filmpje van Dokters van de Wereld België.
  - Herkennen de leerlingen zich in het filmpje?
  - Waar merken ze analoge boodschappen op in de media?
  - Wat doen die boodschappen met hen?
  - Welke boodschap willen ze zelf graag de wereld in sturen?
  - Op welke manier zouden ze dat aanpakken?

Op schoolniveau

Binnen ons Vlaamse onderwijs hebben we een sterke traditie van solidariteitswerking. De sterke periodes van het kerkelijk jaar herinneren ons aan de kwetsbare medemens en roepen ons op tot inzet voor die kwetsbare medemens. Het verhaal van de [barmhartige Samaritaan](#) kan een nieuw perspectief hierop werpen, wanneer we het even anders bekijken:

- Uitgangsvraag: "Wat zou er gebeuren als alle barmhartige Samaritanen zouden samenwerken om iets te doen aan de onveiligheid op de weg tussen Jeruzalem en Jericho of preventief zouden werken opdat mensen geen rover worden?"
- Op basis van de resultaten van de oefening rond het verhaal van de barmhartige Samaritaan kan gekeken worden naar de invulling van solidariteitsacties of kan een viering rond rechtvaardigheid opgebouwd worden.
- Er kan ook gewerkt worden met beelden/spreuken die in de gangen van de school een plek krijgen en de dialoog rond rechtvaardigheid in onze school, in onze omgeving, in onze samenleving of op wereldvlak activeren vanuit een ander perspectief (zie uitgangsvraag).

